

класичні за процедурою ЦПК та КАС таких підстав для зупинення провадження у справі не передбачають. Навіщо ж тоді у господарському процесі закладати такі “затягувальні” елементи?!

Наведені проблеми проектів ГПК КГС доводять, що до реформування відповідного законодавства взялися без вироблення чітких його пріоритетів та концептуальних засад, розуміння відмінності господарського процесу від цивільного та адміністративного. В цих умовах не важко передбачити великі складнощі у проходженні цього законопроекту в парламенті, а його остаточний вигляд – і тим паче. Натомість зрозуміло, що не варто проводити невинуваті та скороспілі експерименти навколо процедури розгляду господарських спорів як вагомого елемента економічної системи. Економіка “не вибачить” уведення в її лоно механізмів, які не відповідають її потребам, затягують розгляд справ, надають недобросовісним боржникам інструменти зловживання процесуальними правами, розпорошують господарські особливості в товщі споживчих майнових відносин тощо – здатне відбитися зниженням продуктивності національних виробників, погіршенням інвестиційної привабливості країни, яка і без того є, на жаль, невеликою.

Література

1. Постанова Верховної Ради України від 29.06.2004 // www.rada.gov.ua
2. Лист Секретарю Пленуму Верховного Суду України № 201572/0/808 від 07.02.2008 р.
3. Угода про створення коаліції демократичних сил у Верховній Раді IV скликання від 17.10.2007 р. http://www.pravda.com.ua/_site/html/download/ugoda.doc
4. <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/8193BA8614D64F56C22573F3003902A0?opendocument>
5. Притика Д.М. Правові засади організації і діяльності органів господарської юрисдикції та шляхи їх удосконалення / Д.М. Притика. – К. : Ін Юре, 2003. – С. 23 – 25.
6. Оніщук М.В. Судовоправова реформа: чи буде дано відповідь на виклики часу / М.В. Оніщук // Право України. – 2003. – № 5. – С. 17.
7. Давтян А.Г. Гражданское процессуальное право Германии / А.Г. Давтян. – М. : Городециздат, – С. 305-308.

УДК 351.86(477)

Д.С. Балух

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКОВОЮ СЛУЖБОЮ В УКРАЇНІ

Реформування державного апарату зумовлює необхідність реформування всіх його чинників, серед яких особливе місце належить державній службі. Як невід’ємна складова державного управління, суб’єкт державного управління, водночас вона виступає й об’єктом державного управління. Це відноситься як до державної служби в цілому, так і до її видів, зокрема, серед яких слід виокремити військову службу. Питання управління військовою службою, створення належної законодавчої та організаційної засад здійснення цього виду діяльності

набувають особливого значення з огляду на необхідність адаптації державної служби як правового інституту до європейських стандартів. Зазначене свідчить про актуальність і важливість розгляду питання про правові та організаційні засади управління військовою службою в Україні. Безперечно, ряд питань управління військовою службою тією чи іншою мірою ставали об'єктом наукових досліджень та теоретичних напрацювань [1]. Водночас, аналіз вітчизняних наукових доробок та чинного законодавства свідчить про певні прогалини як у нормативному регулюванні, так і в теоретичному забезпеченні.

Військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, пов'язаній із захистом Вітчизни. Їй притаманні такі ж ознаки, як і державній службі: а) професійна діяльність; б) зайняття посад у військових підрозділах Збройних Сил України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України; в) виконання державних завдань і функцій; г) грошове забезпечення за рахунок державного бюджету.

Водночас, військова служба має свої власні особливості, які дають підстави виокремити її в окремий вид державної служби – мілітаризовану службу: а) основним завданням військової служби є оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності; б) як правило, суб'єктами військової служби є військовослужбовці та військовозобов'язані; в) проходження військової служби пов'язано з присвоєнням військових звань; г) військова служба чітко і детально регламентована чинним законодавством; д) для військової служби є характерним надзвичайно високий рівень субординації; ж) військова служба пов'язана з носінням зброї.

Правовою основою управління військовою службою є: Конституція України, закони України: від 06.12.1991 р. “Про оборону України” [2], від 06.12.1991 р. “Про Збройні Сили України” [3], від 20 грудня 1991 р. “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” [4], від 25.03.1992 р. “Про військовий обов'язок і військову службу” [5], від 09.04.1992 р. “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” [6], від 21.10.1993 р. “Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію» [7], від 24.03.1999 р. “Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» [8], від 24.03.1999 р. “Про Статут гарнізонної та вартової служби Збройних Сил України” [9], від 24.03.1999 р. “Про Дисциплінарних статут Збройних Сил України” [10], від 24.03.1999 р. “Про Стройовий статут Збройних Сил України” [11] та інші нормативно-правові акти.

Конституція України містить в собі норми, що регулюють найважливіші відносини у воєнній сфері. В ній зазначено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України. А забезпечення державної безпеки і захист державного кордону – на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. Держава забезпечує

соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей. В ній же зазначено, що захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України, які відбувають військову службу відповідно до законів. В 85, 106, 107 та інших статтях Конституції України визначені повноваження Верховної Ради України, Президента України, Уряду України та інших державних органів у сфері оборони і безпеки.

В Конституції України знайшли своє правове закріплення найбільш принципові питання забезпечення оборони держави. Обов'язки державних органів, посадових осіб і громадян щодо забезпечення безпеки держави і зміцнення її обороноздатності, які відображені в Конституції України в загальному вигляді, конкретизуються в законах та інших нормативно-правових актах України. Оскільки головна роль в забезпеченні оборони країни належить самій державі, то в Конституції України закріплені завдання і основні напрями діяльності держави у сфері захисту Вітчизни. Тим самим в законодавчому плані підкреслюється, що оборона держави має загальнодержавний характер і є справою всього народу, всіх державних органів, громадських організацій, посадових осіб і громадян.

Законом України "Про загальний військовий обов'язок і військову службу" здійснюється: правове регулювання суспільних відносин, пов'язаних з виконанням військового обов'язку з метою реалізації громадянами України конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни; визначено порядок прийняття на військову службу та її проходження громадянами України, а також порядок їх звільнення з військової служби.

Серед інших законів, які регулюють порядок проходження військової служби у різних військових формуваннях, можна виділити закони: "Про Державну прикордонну службу України" [12], "Про Службу безпеки України" [13] та ін. Зазначені закони складають першу групу нормативно-правових актів щодо управління державною службою.

До другої групи можна віднести укази Президента України, який є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України і здійснює керівництво у сфері національної безпеки та оборони держави: від 07.04.2001 р. "Про Концепцію переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями контрактної служби на період до 2015 року" [14], від 07.11.2001 р. «Про положення про проходження військової служби відповідними категоріями військовослужбовців» [15] та ін.

Третю групу складають правові акти Кабінету Міністрів України, який здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України. Акти, видані Кабінетом Міністрів України у военній сфері, мають як загальнофункціональний, так і галузевий характер. До них можна віднести постанови Кабінету Міністрів України: від 29.11.1999 р. "Про Комплексну програму забезпечення житлом військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, Державної кримінально-виконавчої служби, службових осіб митних органів та членів їх сімей" [16], від 07.02.2001 р. "Про порядок

і норми грошового та матеріального забезпечення військовослужбовців Збройних Сил, інших військових формувань, осіб начальницького складу органів внутрішніх справ, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, Державної кримінально-виконавчої служби, відряджених до органів виконавчої влади та інших цивільних установ" [17], від 03.08.2006 р. "Про затвердження Положення про Міністерство оборони України" [18], розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.05.2005 р. "Про віднесення посад працівників Генерального Штабу Збройних Сил до відповідних категорій посад державних службовців" [19], від 30.11.2005 р. "Про віднесення посад працівників Міноборони до відповідних категорій посад державних службовців" [20] та ін.

До четвертої групи відносяться юридичні акти центральних органів виконавчої влади, в підпорядкуванні яких є військові формування. В адміністративному праві їх визначають як владні, підзаконні, втілені в установлену форму волевиявлення суб'єктів державного управління, що безпосередньо впливають на правові відносини з метою їх удосконалення відповідно до державних інтересів. В цих актах проявляються виконавчо-розпорядчі, державно-владні повноваження органів, які здійснюють виконавчу владу у військових формуваннях. У разі потреби центральний орган виконавчої влади може видавати разом з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади спільні акти. Так, Міністерством внутрішніх справ України разом зі Службою безпеки України, Державним комітетом у справах охорони державного кордону України.

Військова служба як складне соціальне публічно-правове явище безперечно є об'єктом державного управління. Таке управління здійснюється цілою рядом державних органів відповідно до їхньої компетенції.

Серед суб'єктів керівництва військовою службою слід виокремити:

Президента України. Керівництво Збройними Силами України, у тому числі, військовою службою, здійснює Президент України як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України. Його повноваження щодо здійснення такого керівництва визначаються Конституцією України. Так, відповідно до п. 10 ст. 106 Конституції України вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, п. 17 ст. 106 Конституції України призначає та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань, здійснює керівництво у сфері оборони держави, п. 19 ст. 106 Конституції України у разі збройної агресії проти України приймає рішення про використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, п. 24 ст. 106 Конституції України присвоює вищі військові звання;

Кабінет Міністрів України. Відповідно до чинного законодавства Кабінет Міністрів України: забезпечує комплектування особовим складом Збройних Сил України, інших військових формувань, здійснює заходи, пов'язані з підготовкою та проведенням призову громадян України на військову службу; утворює, реорганізовує, ліквідує військові навчальні заклади та військові кафедри інших вищих навчальних закладів; забезпечує реалізацію права на соціально-економічний захист військовослужбовців та осіб, звільнених у запас або у від-

ставку, членів їх сімей, а також членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли), пропали безвісти, стали інвалідами під час проходження військової служби або потрапили у полон у ході бойових дій чи під час участі в міжнародних миротворчих операціях;

Міністерство оборони України. Міністерство оборони України (далі – МО) є центральним органом виконавчої влади щодо забезпечення проведення у житті державної політики у сфері оборони, функціонування, бойової та мобілізаційної готовності, боєздатності і підготовки Збройних Сил України до здійснення покладених на них функцій і завдань. МО: забезпечує належний рівень боєздатності, укомплектованості та мобілізаційної готовності і підготовки Збройних Сил України; проводить державну військову кадрову політику, забезпечує розвиток військової освіти і науки, зміцнення дисципліни, правопорядку та виховання особового складу; забезпечує комплектування Збройних Сил України, інших військових формувань особовим складом, здійснює разом з міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів АРК, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування заходи щодо підготовки громадян до військової служби, їх призову на військову службу або прийняття на військову службу за контрактом, при мобілізації, звільнення в запас військовослужбовців, які вислужили встановлені строки служби та у разі демобілізації, а також забезпечує їх відповідні права і свободи; здійснює заходи, спрямовані на реалізацію соціально-економічних і правових гарантій військовослужбовцям, членам їх сімей та працівникам Збройних Сил України, особам, звільненим у запас або у відставку, а також членам сімей військовослужбовців, які загинули (померли), пропали безвісти, стали інвалідами під час проходження військової служби або потрапили у полон у ході бойових дій чи під час участі у міжнародних миротворчих операціях;

Міністра оборони України – Головнокомандувача Збройних Сил України. Відповідно до визначених чинним законодавством повноважень він: подає в установленому законодавством порядку пропозиції щодо призначення на посаду та звільнення з посади першого заступника та заступників Міністра; призначає на посаду та звільняє з посади в установленому порядку військовослужбовців; подає в установленому порядку на затвердження Президентом України перелік посад, що підлягають заміщенню особами вищого офіцерського складу Збройних Сил України; вносить в установленому порядку Президентові України подання про призначення на посади та звільнення з посад осіб вищого офіцерського складу Збройних Сил України; присвоює в установленому порядку військові звання та вносить Президентові України подання про присвоєння військових звань вищого офіцерського складу Збройних Сил України; нагороджує відзнаками Міністерства оборони, достроково присвоює чергові військові звання військовослужбовцям (до полковника включно) і ранги державним службовцям та застосовує інші види заохочення військовослужбовців і працівників Збройних Сил України; представляє військовослужбовців та працівників Збройних Сил України до відзначення державними нагородами та вносить подання про дострокове присвоєння рангів державним службовцям відповідно до своїх повноважень; призначає

на посаду та звільняє з посади державних службовців, організовує їх підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації, формує і затверджує кадровий резерв державних службовців, присвоює відповідні ранги державним службовцям, видає накази з питань проходження державної служби; організовує роботу щодо запобігання корупції, виявлення та припинення її проявів, усунення наслідків корупційних діянь;

Генеральний штаб Збройних Сил України. Генеральний штаб Збройних Сил України є головним військовим органом з планування оборони держави, управління застосуванням Збройних Сил України, координації та контролю за виконанням завдань у сфері оборони органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, військовими формуваннями у межах, визначених чинним законодавством. В особливий період він, як робочий орган Ставки Верховного Головнокомандувача: визначає потреби в особовому складі; організовує комплектування Збройних Сил України, інших військових формувань та відповідних правоохоронних органів військовослужбовцями, призов громадян на строкову військову службу, навчальні та спеціальні збори, накопичення військовонавчених людських ресурсів;

Адміністрація Державної прикордонної служби України, Міністерство внутрішніх справ, СБУ, Державна спеціальна служба транспорту, війська Цивільної оборони України. Названі органи у межах своїх повноважень: забезпечують на замовлення МОН, інших центральних органів виконавчої влади, що здійснюють керівництво військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, та правоохоронними органами, підготовку офіцерів запасу у вищих навчальних закладах, які належить до сфери їх управління; забезпечують виконання законодавства про соціально-економічний захист громадян України у зв'язку з проходженням військової служби;

Рада міністрів АРК, місцеві державні адміністрації: надають у визначеному законодавством порядку частинам, підприємствам, установам, організаціям і навчальним закладам Збройних Сил України та іншим військовим формуванням службові приміщення та житлову площу як у мирних час, та і у воєнний час; організовують військовий облік і підготовку громадян України до військової служби, у тому числі допризовну підготовку молоді, підготовку призовників з військово-технічних спеціальностей та військово-патріотичне виховання, забезпечують їх призов на строкову військову службу, навчальні та спеціальні збори і під час мобілізації; реалізують право на соціально-економічний та соціально-правовий захист військовослужбовців та осіб, звільнених у запас або у відставку, членів їх сімей, а також членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли), пропали безвісти, стали інвалідами під час проходження військової служби або потрапили в полон у ході бойових дій чи під час участі у міжнародних миротворчих операціях.

Органи місцевого самоврядування. Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад забезпечують: підготовку громадян до військової служби, а також загальне військово навчання у воєнний час; приписку громадян до призовних дільниць, військовий облік військовозобов'язаних і призовників; призов грома-

дян на військову службу; направлення громадян на навчальні та спеціальні збори; бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час; вирішення згідно із законодавством питань, пов'язаних з наданням частинам, установам, навчальним закладам Збройних Сил України службових приміщень і житлової площі, інших об'єктів, здійсненням контролю за їх використанням, наданням комунально-побутових та інших послуг.

На підставі викладеного встановлено, що військова служба розглядається як відповідна система зв'язків і відносин, пов'язаних з діяльністю щодо виконання повноважень державних органів з метою вирішення завдань у сфері національної безпеки держави. У правовому відношенні військова служба являє собою систему правових норм, що регламентують військово-службові відносини, тобто права, обов'язки, обмеження, заборони та відповідальність військовослужбовців, проходження ними військової служби, порядок виникнення та припинення військово-службових правовідносин. До цієї системи входять правові норми, що складають, насамперед, частину галузі адміністративного права, а також конституційного, міжнародного, цивільного, фінансового та інших галузей права.

Першоосною для функціонування військової служби слугують її правові джерела, під якими розуміються здійснювані органами державної влади України відповідні встановлення і документальні форми виразу правових норм. Ними є нормативно-правові акти, які регламентують суспільні правовідносини, пов'язані з військовою службою, та поширюють свою дію на різні категорії військовослужбовців. За юридичною значимістю та походженням вони мають різний рівень, головним з яких і базовим для інших актів є Конституція України, а найчисленнішу – складають акти військового управління.

Акти військового управління можна класифікувати за наступними критеріями: за юридичними властивостями; за межею дії; за характером компетенції органів, які видають акти; за ієрархією, тобто за положенням органів, що видають акти. За іншою класифікацією – це нормативні та індивідуальні акти. Існують і інші типи класифікації.

Незважаючи на те, що в Україні в цілому створена законодавча база у воєнній сфері, аналіз процесу її становлення та функціонування вказує на наявність таких недоліків, як: непослідовність прийняття необхідних нормативно-правових актів; їхня внутрішня недосконалість та неконкретність; утворення правових колізій. Крім того, залишаються в неповній мірі відпрацьованими нормативно-правові та статутні документи щодо участі Збройних Сил України в миротворчих операціях. Все це вимагає вдосконалення нормативно-правової бази у воєнній сфері, її стандартизації та уніфікації.

Література

1. Артамонов Н.В. Правовой статус советских военнослужащих и его обеспечение / Н.В. Артамонов, Г.В. Орлов // Сов. государство и право. – 1990. – № 1; Кивалов С.В. Административное право Украины : уч.-метод. пособие / С.В. Кивалов, Л.Р. Била. – О. : Юрид. л-ра, 2002. – 320 с.; Коліушко І. Адміністративна реформа як передумова вступу України до НАТО / І. Коліушко // Національна безпека і оборона. – 2003. – № 7. – С. 62-64; Макухіна М. Правова природа контракту про проходження військової служби / М. Макухіна, Ю. Білоусов // Право України.

- 1999. – № 8. – С. 102-106 ; Малиновський В.Я. Державна служба: теорія і практика : навч. посіб. / В.Я. Малиновський. – К. : Атіка, 2003; Битяк Ю.П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади : монографія / Ю.П. Битяк. – Х. : Право, 2005.
2. www.rada.gov.ua
  3. www.rada.gov.ua
  4. www.rada.gov.ua
  5. www.rada.gov.ua
  6. www.rada.gov.ua
  7. www.rada.gov.ua
  8. www.rada.gov.ua
  9. www.rada.gov.ua
  10. www.rada.gov.ua
  11. www.rada.gov.ua
  12. www.rada.gov.ua
  13. www.rada.gov.ua
  14. www.rada.gov.ua
  15. www.rada.gov.ua
  16. www.rada.gov.ua
  17. www.rada.gov.ua
  18. www.rada.gov.ua
  19. www.rada.gov.ua
  20. www.rada.gov.ua